

2006

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

**I. ULUSLARARASI
YUNUS EMRE
SEMPOZYUMU
BİLDİRİ KİTABI**

08-10 Ekim 2008

EDİTÖR:

Prof. Dr. Necdet SAĞLAM

Prof. Dr. Öcal OĞUZ

Yrd. Doç. Dr. Naim UZUN

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
YAYIN NO:1

Aksaray
Aralık 2009

Yayına Hazırlayan:
Levent FEN
A. Kadir ÇETİN

Baskı:
Yenigün Ofset Matbaa Tesisleri
Tel: 0 382 212 48 57

Copyright © Tüm Hakları Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü

Tüm hakları Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü'ne aittir. Her hakkı saklıdır.

Yayınlanan Tüm Yazıların Hukuki Sorumluluğu Yazarlarına Aittir.

YUNUS EMRE İÇİN YAZILAN ŞİİRLERDE YUNUS İMGESİ

Bedri AYDOĞAN

Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Adana-TÜRKİYE
baydogan@cu.edu.tr

ÖZET

Yunus Emre sevgisini dile getiren pek çok şiir yazılmıştır. Bu şiirlerin bazıları kitap haline gelmiştir. Bunlardan birini 1981 yılında İrfan Ünver Nasrattınoğlu yayımlamıştır. Bir diğer kitap ise Kültür Bakanlığı Yayınlarından Ali Yakıcı'nın hazırladığıdır.

Bu bildiride Ali Yakıcı'nın kitabında yer alan şiirlerdeki Yunus Emre imgesi ele alınacaktır. Kitapta her sanatçıdan en fazla iki şiir seçilmiştir. Tek şiirle yer alanlar daha çoktur. Toplam 225 şiir vardır. 139 şair tek şiirle, 43 şair iki şiirle katılmıştır.

Kitapta halk ozanları yanında serbest biçimde yazan şairlerin şiirleri bulunmaktadır. Âşık Feymani, Âşık Reyhani, Âşık Sefili, Şeref Taşlıova, (...) halk şairleri, Arif Nihat Asya, Behçet Kemal Çağlar, Halil Soyuer, Rıza Tevfik, Nüzhet Erman, Yahya Akengin (...) ise modern tarzda yazan şairlere örnektir. Bu adlar da gösteriyor ki geçmişten bugüne Yunus Emre için pek çok tanınmış şair, şiirler yazmıştır. Bildiride, bu şiirlerde Yunus Emre'nin hangi özellikleriyle ele alındığı değerlendirilecektir.

Anahtar sözcükler: Yunus Emre, şiir, Yunus imgesi

Abstract

Yunus Image In Written Poems For Yunus Emre

A lot of poems has been written about Yunus Emre love. Some of them take place in books. İrfan Ünver Nasrattınoğlu published one of them in 1981. The another book edited by Ali Yakıcı published Minister of Culture .

This paper deals with Yunus Emre image in book edited by Ali Yakıcı. In this book maximal two poems of each artist are choosen. But those taking place with one poem are more. In total there are 225 poems. 139 poets have joined with one poem, 43 poets have joined with two poems.

In this book in addition to ashigs, poets writing poems in free style. Ashig Feymani, Ashig Reyhani, Ashig Sefili, Ashig Şeref Taşlıova, are examples of ashigs; Arif Nihat Asya, Behçet Kemal Çağlar, Halil Soyuer, Rıza Tevfik, Nüzhet Erman, Yahya Akengin, are examples of poets writing modern style. To this day a lot of poets have written poems for Yunus Emre. In this paper will be discussed with which features of Yunus Emre taken in hand was.

Key words: Yunus Emre, poem, image of Yunus

Giriş:

Yunus Emre (1240-1--1320-1) 700 yıldan bu yana Türk edebiyatı tarihi içinde önemli bir yer tutmuş, sevilmiş ve adı en başta anılan şairler arasında yer almıştır. Ölümünden bunca yıl geçmesine karşılık unutulmamış; tam tersine her zaman hatırlanan bir kişi olmuştur. Bu durum Yunus Emre'yi ölümsüzlüğe taşımıştır. Bu elbette başlı başına bir başarı, her faninin arzusudur. Yunus'un dünyada hiçbir mertebeye talip olmadığı bilinir. Ölümsüzlük onun arzusu değil, bugün bizim ona yakıştırdığımız bir değer, ölçü ve gerçektir. Onun bundan haberi yoktur. Yunus seven kalem sahipleri ise eskiden bu yana onun için şiirler yazmışlardır.

Yunus için kaç şiir yazılmıştır bunu tam olarak bilmek şimdilik mümkün değil ve belki hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. Ama bu konuda sezgilerimiz, tahminlerimiz ve bazı veriler mevcuttur. Veri olarak Yunus Emre şiirlerini toplayan kitaplar ve bazı dergilerin çıkarttığı Yunus Emre özel sayıları ve onlarda yer alan şiirler bulunmaktadır. Sezgi ve tahmin kısmında ise bu kitapların elbette tüm Yunus şiirlerini içermediği düşüncesi yer alır. Belki de azı böyle kitaplarda toplanmış, çoğu dışarıda kalmıştır. Dışarıda kalanlardan bir kısmı bizim elimizde de vardır. Zaman içerisinde bu yolda yapılacak çalışmalarla şiir ve kitap sayısının artacağı muhakkaktır. Bu, ayrı çalışmaların konusudur ve zamanla olacaktır. Biz bu çalışmada Ali Yakıcı'nın derleyip bastıracağı şiirleri değerlendireceğiz. Bu arada İrfan Ünver Nasrattınoğlu'nun daha önce bir Yunus Emre seçkisi çıkarttığını söylemek istiyoruz. Ali Yakıcı bu kitaptan da şiirler aktarmıştır. Ali Yakıcı'nın kitabının özelliği her şairden en çok iki şiir seçmiş olmasıdır. Dolayısıyla bu seçki eldeki şiirlerin nitelikli olanlarını içerdiği iddiasını taşımaktadır.

Ali Yakıcı'nın kitabında her şair iki şiirle yer almamıştır. Bir şiirle yer alanlar da vardır. Yunus'la ilgili on şiir yazan da var.⁴ Ali Yakıcı, daha çok şaire yer vermek için bu on şiirden en iyi bulduğu ikisini seçmiştir.

Ali Yakıcı'nın kitabında 139 şair, 225 şiir bulunmaktadır. 43 şairin iki şiirle katıldığı göz önüne alınırsa tek şiirle katılanların sayıca çok olduğu sonucuna ulaşmak zor olmaz.

Kitapta halk ozanları yanında serbest biçimde yazan şairlerin şiirleri de bulunmaktadır.

¹ Yunus Emre özel sayısı çıkaran dergiler şunlardır:

Türk Yurdu 1966.

Milli Kültür 1991.

Diyaset Dergisi 1991.

Kültür Dergisi S.4, Güz 2006.

² Ali Yakıcı, Yunus Emre'ye Şiirler, Kültür Bakanlığı Yayınları 1306, Ankara 1991.

³ İrfan Ünver Nasrattınoğlu (Hzl), Yunus Emre Şiirleri Antolojisi, Uğur Matbaa ve Ofset Tesisleri, Eskişehir 1981

⁴ İrfan Ünver'in kitabında Âşık Sefil Selim'in on şiiri yer almaktadır.

Âşık Feymani, Âşık Reyhani, Âşık Sefili, Şeref Taşlıova halk şairleri ya da âşıklarına; Ahmet Kabaklı, Arif Nihat Asya, Arslan Kaynaradağ, Ayhan İnal, Behçet Kemal Çağlar, Halide Nusret Zorlutuna, Halil Soyuer, Hasan Hüsrev Hatemi, Necip Fazıl, Nüzhet Erman, Rıza Tevfik, Talat Sait Halman, Yahya Akengin ise modern tarzda yazan şairlere örnektir. Bunun yanında Divan şairi ve kalem şairlerinin de şiirleri bulunmaktadır. Şairlerle ilgili bir başka özellik de yalnızca Türkiye ve Türkiye Türkçesiyle yazanlarla sınırlı olmayıştır. Başka coğrafya ve devletlerin çatısı altında yaşayan şairlerin Yunus Emre için yazdıkları sınırlı sayıda şiir de bu kitapta yer almıştır.

Bu şairler arasında Ali Rıza Saraçoğlu, Bahtiyar Vahapzade, Mehmet Aslan, M. İsmail Alaattin, Mustafa Tahsinoğlu, Nalan Saraçoğlu, Reşit Salim bulunmaktadır. Bunlardan Bahtiyar Vahapzade ve Mehmet Aslan Azerbaycan, diğerleri Balkan ülkelerindedir.

Bu kitapta yer alan üç şiir ise aruzla yazılmış ve Divan geleneğindedir. Bunları da Kemali, Kuddusi ve Molla Murad yazmıştır.⁵

Şiirlerin biçimsel özelliklerine genel bir bakış:

Kitapta yer alan şiirler biçimsel özelliklerine göre birkaç gruba ayrılabilir.

- 1- Halk şiiri biçiminde olanlar
- 2- Serbest şiir biçiminde olanlar
- 3- Divan şiiri biçiminde olanlar.

Divan şiiri biçiminde olup, aruzla yazılan üç şiir vardır. İki beyitlerle biri dördüklüklerle yazılmıştır. Bu grup, şiirler içinde azınlığı oluşturur. Çoğunluğu oluşturan şiirler ise halk şiiri biçiminde olanlardır. Bunların çoğu hece ve dördüklüklerle yazılmışlardır. Sayıları 163'tür. 12si 7'li, 75'i 8'li, 1'i 9'lu, 58'i 11'li, 3'ü 12'li, 2'si 13'lü, 10'u 14'lü, 1'i 15'li ve biri 16'lı hece ölçüsüyle yazılmıştır. Heceyle ikilik ya da beyit birimiyle yazılan şiir sayısı ise 13'tür. Bunların da ölçüye göre dağılımı şöyledir: 1 şiir 8'li, 2 şiir 11'li, 9 şiir 14'lü, 1 şiir 16'lı hece kalıbıyla yazılmıştır. Dördüklüklerle yazılan şiirlerde dördüklük sayısı 3-5 ve daha fazladır.⁶ Bu açıdan halk şiirinin koşma nazım biçimine uyarlar. 14 şiir ise tek dördüklükten oluşur. Bunlar âşıklarca değil modern tarzda yazan şairlerce kaleme alınmışlardır.

Üçüncü grupta ise serbest biçimde yazılan şiirler yer alır. Serbest tarzda yazılan şiirlerin bir bölümü dördüklüklerle yazılmıştır. Bu şiirleri serbest kılan özellik ölçüye uyulmamış olmasıdır. Şiirlerden 14'ü tek dördüklükten oluşur. Bir bölüm serbest şiir ise ölçüsüz, uyaksız ve değişik dize kümelenişindedir. Yığma dizelerden oluşan şiirler yanında değişik dize sayısı ile öbeklenen birimlerden oluşan şiirler vardır. Serbest tarzdaki şiirlerin sayısı 31'dir. Bunlar arasında iki tane de hece ölçüsüyle yazılmış şiir vardır. Bunlardaki dize kümelenişi eşit değil farklıdır. Şiirleri serbest yapan özellik bu kümeleniştir.

Bu tabloyu değerlendirdiğimizde, Yunus için yazılan şiirlerin çoğunun düzenli nazım biçimiyle ve ölçülü yazıldığı sonucunu çıkarabiliriz. Modern şairlerin dahi hece ölçüsü ve dördüklüklerden kurulu şiirler yazması elbette Yunus algısı etkisiyledir. Yazmalarındaki Yunus şiirlerinin beyit düzeninde olmasına karşılık Yunus'la dördüklük özdeşleştirilmiştir. Yunus tarzı şiirin (dördüklüklerle yazılı olmak) ona saygı icabı sürdürüldüğünü gösterir. Bu aynı zamanda halk şiiri geleneğinin de sürdürüldüğü anlamına gelir. Bu sonuç günümüz şairlerinin Yunus'u biçim olarak halk şiirinin içinde gördüklerine işaret eder.

Ali Yakıcı'nın kitabını da kısaca tanıtıp, orada yer alan şiirlerin bazı biçimsel özelliklerini belirttikten sonra Yunus imgesine geçebiliriz.

Yunus Emre İmgesi:

1- Yunus Emre için verilen sıfatlar:

Yunus Emre imgesinin başında onun nasıl görüldüğü ve hangi sıfatlarla nitelendirildiği gelir. Bu sıfatlar pek çok şair tarafından yinelenen ve standartlaşan sıfatlardır. Yunus Emre'ye şairler özel sıfatlar da vermişlerdir. Ancak bunlar daha azınlıkta kalır. Yunus'a verilen sıfatlar şunlardır:

Âşık, baba, bakes, bizim, can, derviş, dertli, eren, ermiş, garip, koca, kocaman, koca Türkmen, miskin, pir, ulu, veli, veliyullah.

Bu sıfatların genel olduğunu söylemiştik. Yunus'a bazı şairler elbette özel ve değişik sıfatlar da vermişlerdir. Bunların bir kısmı genel sıfatların önüne getirilmiştir. Yukarıda saydığımız herkesçe yinelenen sıfatların bir kısmını şiirlerinde Yunus'un kendisi için kullandığını söylemek gerekir. Dolayısıyla bunlar ad ve mahlas olarak değerlendirilmelidir. Yunus Emre şiirlerinde Yunus Emre'ye ek olarak Âşık, Bî-çâre Yunus, Derviş Yunus, Koca Yunus, Miskin Yunus, Taptuk Yunus, Yunus, Yunus Dedem mahlaslarını kullanır.⁷

Bu sıfatlardan bazılarını dizeler alıntılarla örnekliyoruz. Aksi hâlde her şiirde birkaç kez geçen bu sıfatların hepsini vermek bildirinin sınırlarını aşacaktır.

Yedi kat gökler ötesinde yağmur olur **pir Yunus** ⁸ 6

Yüreği ipek **Koca Yunus** ⁷

Anadolumuzun **Türkmen kocası** 10

Derviş Yunus'un soylu neslindedir. 23

Selam olsun, **goca Yunis** 29

Bilge Yunus'un izinde 38

⁵ Kemali: Bu sanatçı hakkında net bir bilgi bulamadım. Seçkilerde yer alan şiirin Kemali Divanı'ndan alındığı belirtiliyor. Başka bir bilgi verilmemiş. Osman Kemali adlı mutasavvif bir şairin divanı var, ama onun divanını göremedim. Bu nedenle kesin bir bilgi veremiyorum.

⁶ Kuddusi: Şeyh Ahmet Kuddusi 1769'da Bor'da doğmuş 1848'de yine orada ölmüştür. Anadolu velilerinden olan babası Hacı İbrahim Efendiden ders almış, sonra medrese öğrenimi görmüştür. Divan sahibidir. Aralarında Vasiyetname, Pendname'nin de bulunduğu eserleri vardır.

Molla Murad: İstanbulludur. Dergahında Mesnevi okutur. Bilgi ve irfan sahibidir. 1847'de ölmüştür.

⁷ En uzun şiir 25 dördüklükle Halistan Kukul'a aittir.

Ol dervîşi düşte gördüm	47
Yunus'um Yunus'um, dertli Yunus'um	48
Yunus'um Yunus'um ermiş Yunus'um	48
Yunus'um Yunus'um, veli Yunus'um	49
Bu gönlüm divane aşık Yunus'um,	
Külüm yane yane aşık Yunus'um	49
Garip, bîkes Yunus derken	61
O bir yüce Hak velidir	67
Mutasavvıfyüce dervîş	67
Bizim Yunus öze dönüp	74
Garip misin Garip Yunus?	80
Türk'ün eşsiz şairi ermişti Yunus Emre	82
Kendisi olmuş Veliler Sultanı	92

Hep aşıklar dedi baba
İnsanlığa harcar çaba
Dervîş Yunus der merhaba
Gelmez bir can Yunus gibi 91

Yunus dedikleri bir veliyullah	93
Dervîş Yunus miskin Yunus,	94
Koca Türkmen, kocaman Yunus	119
Koca Yunus, ulu Yunus, bir Yunus,	123
Sevgi Sultanı Yunus...	123
Gönüller Sultanı Yunus Emre'min	125
Derman Yunus, Can Yunus, ellerden tutan Yunus	331

2- Yunus Emre'yi irşad edenler, yaratanlar:

Yunus Emre'yi irşad eden ve yaratan kişi Taptuk Emre'dir. Taptuk Emre'ye Yunus'u gönderen ise Hacı Bektaş Veli'dir. Bu iki ismin yanında Mevlana adı da sıklıkla anılmaktadır. Bunlardan Hacı Bektaş ve Mevlana iki büyük tarikatın ulusu olarak bilinirler. Taptuk Emre ise Hacı Bektaş'ın halifesidir ve Yunus Emre'nin hocası olarak tanınır. Nitekim Yunus için yazılan şiirlerde en çok Taptuk Emre'nin adı geçer. Hacı Bektaş ve Mevlana'nın adları ona oranla daha az yer alır. Bu adlar tek tek, ikili ve üçlü olarak da geçerler. Hacı Bektaş ve halifesi Taptuk Emre hem birbirlerine hem Yunus'a olan yakınlıkları nedeniyle daha sık ve birlikte anılır.

Bunlar dışında sınırlı olarak birkaç ad daha geçer. Abdal Musa, Ahi Evran, Edebalı, Gani Çelebi, Geyikli Baba, Kızıl Deli Baba birer kez şiirlerde yer almıştır. Bunlar, etrafında menkıbeler örülen, ermiş olarak bilinen, bilge kişilerdir. Abdal Musa, Kızıl Deli Baba ise Hacı Bektaş'ın sultanlarındandır. Onun dergâhında post sahibidirler.

Hacı Bektaş:

Yunus için yazılan şiirlerde onun Hacı Bektaş ile olan ilişkisi üzerinde durulur. Çiftçi, köylü Yunus, Hacı Bektaş dergâhına bir kıtlık yılında varmış, bir torba alıcı armağan olarak götürmüş ve buğday istemiştir. Hacı Bektaş buğday yerine himmet eyleyip, nefes edeyim demiş, ancak Yunus kabul etmemiş ve buğday istemiştir. Buğdayı alan Yunus çok uzaklaşmadan hatasını anlayarak geri dönüp himmet istemişse de kabul edilmemiş ve Taptuk Emre dergâhına yönlendirilmiştir. Velayetname'de de geçen bu hikâye Yunus'un seyr ve süluk serüvenini başlatır. Bu konu pek çok şiirde dile getirilir. Bunlardan birini de Arif Nihat yazmıştır.

Arif Nihat bu hikâyeyi herkesin bildiği biçimde, tahkiye üslubuyla şiirinde işler. Şiirin tamamını adeta son dizeyi söylemek için yazmıştır. Vurgu son dizededir. Bağlantıyı kurması açısından biz son üç dizeyi alıyoruz.

- Netti ben?

Diyerek, koşa koşa, himmete dönmesini bilmişsin.

Bizse, hâlâ, buğday kaygusundayız, Yunus. 32

Yunus ve daha nice bilgelerin örneklik etmesine karşın insanoğlu gerçekleri görememiş ve menfaat peşinden koşmuştur. Halistan Kukul, 25 dörtlükten oluşan "Hacı Bektaş Veli, Yunus ve Taptuk Emre" şiirinde yukardaki öyküyü ele alır. Hacı Bektaş'ın selamıyla Yunus, Taptuk Emre dergâhına gelir:

Tapduk Emre'ye hâl malûm:

Dedi: "Hizmet et, nasip al"

-Ne iş olursa kabulüm,

Olmaktansa kör ve topal 202

⁷ Dr. Mustafa Tatçı, Yunus Emre Divanı, I. İnceleme, Kültür Bakanlığı Yayınları / 1280, Ankara 1990, s.18

⁸ İlk alıntıyı yaptığımız bu sayfada alıntılarla ilgili tutumumu açıklamak istiyorum. Alıntının hemen yanında sayfa numarası verdik. Metin içinde alıntıyı yaptığımız kişinin adını anmışsam alıntının yanında şairin adını yazmadım. Adı geçmiyorsa alıntının yanına küçük bir puntoyla adını yazdım. Yine görüntü kirliliğine yol açmamak için tek dizelik alıntılarda şair adı vermedik. Burada bir haksızlık olmadığına inanıyoruz. Çünkü tek dizelik alıntıların şairlerinden daha geniş alıntılar yaptığımız oldu. Bu yüzden muhtemelen her şairin adı geçti. Kaldı ki tek dizelik alıntılar şairin özelliğini yeteri kadar yansıtmıyor. Ayrıca alıntılarda Ali Yakıcı'nın yazımına uyduk. Bu konuda herhangi bir tasarrufumuz olmadı. Yazımda Ali Yakıcı'nın kitabından farklı bir durum varsa bu benim dikkatsizliğimden kaynaklanmaktadır. Kusur benimdir. Koyu yazılan kısımlar benim tasarrufumdur. Anlatmak istediğimi vurgulamak için sözcük ve dizeleri koyu yazmayı seçtim.

Yunus burada çile çeker, pişer ve gönül gözü açılır. Hacı Bektaş dergâhı Kırşehir'dedir.

Kırşehir'im erler yurdu
Ahi Evran burda durdu
Hacı Bektaş otağ kurdu
Senle birlik, yörem, törem
Sana geldim Yunus Emrem 60

Kırşehir birçok gönül erinin yerleşip yaşadığı bir yöredir. Dergâhın kapısı "Hacı Bektaş dergâhına varalım" (10) diyen herkese açıktır. Kamil Bozdağ da "sana geldim" diyenlerdendir.

Taptuk Emre:

Yunus'un hocasıdır. Hacı Bektaş kendi dergâhında kapının kapandığını Taptuk'a gitmesini söylemiştir. Yunus, Taptuk Emre'nin dergâhına gelir. Aziz Mahmut Hüdai'ye göre otuz, pek çok şiirde geçtiği üzere 40 yıl kuru ve düz odun taşır. Eğri odunu o kapıya layık görmez. Yunus bu zaman zarfında gönül gözünü açamadığı, sülükü başarıyla tamamlayamadığı kanaatine kapılır ve tekmeden ayrılır. Yolda karşılaştığı yedi er aracılığıyla piştiğine inanır ve geri döner.

Yunus'u Yunus yapan Taptuk Emre, şiirlerde en çok geçen kişidir. Kimisi "Taptuk Emremize olsun selamlar" (10) diye ona selam gönderir. Erdoğan Alkan, dergâhında Taptuk'u arar.

Evler yaptık nice oldu?
Kula taptık nice oldu?
Emre Taptuk nice oldu?
Dergâhında ara geldim. 24

Yunus da onun peşinden gitmektedir. Âşık Bürhani buna işaret eder.

Bir taptuğum var diyor o gidiyordu izinde
Taptuk Hak mı ya piri mi bunu anlamak gerek 69

Şairler, Taptuk'un kim olduğunu anlamak isterler. Tanrı mıdır Pir midir?

Ozanların fikirinde
Taptuk Emre'yi pirinde 25, Âşık Rüstem Alyansoğlu

Taptuk elbette ki pirdir ve irfan dağıtır.

Taptuk demiş idin dostun
Aldın irfan Yunus Emre 67, Âşık Bürhanî

Yunus onun aracılığı ile okumuş, bilgi ve sezgi sahibi olmuş ve divan oluşturmuştur. Bilindiği gibi uzun bir nefis terbiyesinden sonra Yunus, Taptuk meclisinde sohbe başlamış, Taptuğun "Söyle Yunus söyle" demesinden sonra şiir söylemiştir.

Taptuk Emri'yle okudun
Kurdun divan Yunus Emre 68, Âşık Bürhani

Bizim Yunus, aşka gelip
Taptuk denen köşke gelip 74, Âşık Ceylân

"Emre derviş Taptuğuna yar olmuş" tur. 334

Taptuk Emre hakkında yazılı kaynaklarda yok denecek kadar az bilgi vardır. Bu yüzden Taptuk Emre, Yunus aracılığıyla tanınır, bilinir. Onun için şairler "Taptuğa birlikte Taptık Yunus'um" (28) derler. Onun yolunda, "Taptuk kapısı dört yan yollara düştük Yunus" (332) deyip Yunus gibi yürürler. Şairler Yunus'u aşk yolunda Burak'a benzetirler.

Mahbup zevki Taptuğ'u
Hak yapısı yaptığı
Dost eşiği öptüğü
Yunus aşka Burak'tır 50, Sırrı Kudret Balpişiren

Burak Hz. Muhammed'i Tanrıya götürmüştü. Yunus ise şairleri aşka, Tanrıya taşıyacaktı. Çünkü arayan, uğrunda gözyaşı döken kişidir.

Mevlâ'nın aşkına gözyaşı döken
Tapduk dergâhında boynunu büken
Yedi yıl sırtında düz odun çeken
Ağaçların dallarında Yunus var 112, Âşık Emîni

Mevlana:

Yunus'la Mevlana aynı yüzyılın insanıdır. Görüşüp görüşmedikleri bilinmemektedir. Rivayetlerde görüştükleri yer alır. Hatta Yunus Mevlana'ya Mesnevi'yi sorar ve uzun yazmışsın der. "Ete kemiğe büründüm Yunus diye görüldüm" demenin yeterli olacağını söyler. Yunus şiirinde Mevlana'dan saygıyla söz eder. Yunus için yazılan şiirlerde az olmakla birlikte Mevlana ile olan ilişkisine değinilir. Mevlana'ya gitmiştir.

Mevlâna'ya kadar gitmiş
Tüm islâma temel atmış 73, Âşık İsmail Cengiz

Varmış Mevlâna'ya gönül bağlamış
Sinesini aşk oduna dağlamış 112, Âşık Emîni

Mevlana Yunus'tan büyüktür. Ona kucak açmıştır.

Ne son oldu ne ilk baştı
Mevlânamız kucak açtı 80, Mehmet Çağlıcı

Mevlana'nın ney sesinde Yunus vardır.

Çobanoğlu nefesinde
Mevlânanın ney sesinde 96, Murat Çobanoğlu

Yunus Emre, Mevlana'yla görüştüğü başka şairlerce de dile getirilir.

Yâ Hak derdi erişirken
O kırlara karışırken
Mevlana'yla görüşürken
Ben Yunus Emre'mi gördüm 148, Ali Gürbüz

Mevlâna seni geçmedi
İzinden sırım açmadı 68, Âşık Bîrhani

Üç pir bir yerde:

Yunus için önemli üç ad şiirlerde tek tek geçtiği gibi ikili ve üçü bir arada da geçer. Yunus Hünkarın yolundadır.

Hünkâr Hacı Bektaş Veli yolunda
Dergâhların yollarında Yunus var 112, Âşık Emîni

Bu dergâhın yolunda Taptuk eliyle pişirilmiştir.

Hacı Bektaş Veli ile
Taptuk'Dede eli ile 73, Âşık İsmail Cengiz

Şair, Yunus'a özenir. Çünkü Hacı Bektaş ve Taptuk Emre ona dost olmuşlardır.
O da Yunus'un yalvaran dili olmayı diler.

Bektaşî Veli'ye niyazbend olan
Pirin dergâhından himmetin alan
Tapduk Emre kapısında yalvaran
Dilleri olsaydım Yunus Emre'nin 110, Âşık Emini

Yunus Emre'ye giden bir şair var bu dörtlükte. Gidiş nedeni de üç büyük pirden beslenmesi Yunus'un.
Üçünün de sevgili dostu olması.

Mevlana'da adın Türkmen
Nur cenapla bir merteben
Nefes, himmet, nusret gören
Bektaş, Taptuk sende günden
Sana geldim Yunus Emrem... 62, Kamil Bozdağ

Diğer kişiler:

Yunus için yazılan şiirlerde Hacı Bektaş, Taptuk Emre, Mevlana'dan başka adlar da geçer. Bunlar çok azdır ve bir kez geçerler. Edebalı, Geyikli Baba, Abdal Musa, Âşık Paşa, Şeyyat Hazma, Ahi Evren ve Kızıl Deli Baba. Bu adlar Âşık Emini'nin şu dörtlüğünde toplanır:

Geyikli Baba'dan Abdal Musa'ya
Âşık Paşalardan Şeyyat Hamza'ya
Ahi Evren Kızıl Deli Baba'ya
Dervişlerin hallerinde Yunus var 113, Âşık Emini

Gerçekten bu dervişlerin hepsi de önemlidir. Anadolu'daki yerleşik yaşama geçmede, devlet kurmada bu erenlerin gücü ve katkısı bulunur. Âşık Paşa ve Şeyyat Hamza dışındakiler ermiş sınıfındadır.

Elin tuttu Edebalı

dizesindeki Edebalı'yı da bunlara eklemek gerekir. O da Osmanlı'nın kuruluşunda rol oynar. Bir de Gani Çelebi adı geçer.

3- Yunus Emre'nin memleketi, mezarı:

Yunus'un nereli olduğu hep tartışılan bir konu olmuştur. Bu büyük şairi her yer sahiplenmek ister. Yunus'un pek çok yerde mezarının bulunmasının nedeni de budur.

Yunus benim hemşerim
Sandıklı Çay Köyü'nde
Sakarya boyu derim
Anarım beş öğünde... 36

diyen Osman Attilâ Sandıklı Çay köyünden olduğunu söyler. Bununla birlikte Yunus'u paylaşmayı kabullenir. Anadolu, Karaman, Erzurum adını söyledikten sonra onu bir yere sığdıramaz.

Issız dağlar Yunus'tur
Çocuk ağlar Yunus'tur
Dul ot ağlar Yunus'tur
Esenliğin gücünde 36

dörtlüğü ile Yunus'u idari sınırların dışına çıkarır ve coğrafyaya, insana yayar. Yunus vatan olur.

Haymana'da öyle kişiler var ki
Bize akraba olurlar
Ankara'ya giden çocuklar
Derviş Yunus'u bulurlar. 55

dörtlüğünde Mirza Belend Yunus sevgisiyle başkent Ankara saygısını birleştirip Yunus'u Ankaralı kılıyor.

Kamil Bozdağ, Yunus Emre'nin mezarının nerede olduğunu şiirinde anar. O coğrafyayı daha da genişletir.

Ne Sarı köy, Karaman'da
Ne Erzurum Dutçusun'da
Ne Kütahya, Bursasın'da
Sulhanlı'da kabrin hem dem
Sana geldim Yunus Emrem... 60

Yunus'un değişik yerlerde mezar ve türbesinin olması orada yaşayanlarca hemşehri sayılması anlamına gelmektedir.

Halide Nusret "Yunus'un Türbesinde" şiirinde onu Karaman'a bağlar.

Akşam bir tütsü gibi dolarken Karaman'a
Gözlerde söner yanar ümit parıltıları 338

Behçet Kemal de Yunus'un Karamanlı oluşuna katılır. O, Karamanlı olamasa da Mehmet Bey, Karaman ve Türkçe ilişkisi açısından Karamanlı kabul edilirdi.

Selam, sekizyüzyıldır dili canlı Yunus'a
Selam, saygı, hayranlık Karamanlı Yunus'a 82

Yaşar Faruk İnal'a göre mezarı Sarıköy'dedir

Şu anda Sarıköy'de
Belki sessiz yatıyor
Nice yürek evrende
Yunus diye atıyor. 172

Ali Gürbüz de mezarın Sarıköy'de olduğuna katılanlardandır.

Âşık Bürhani ise herkesten farklı olarak "Belirsiz onun mezarı nerde bulmak gerek" diyerek sorar, fakat ne yapacağını bilmez. Buna karşılık Ayşe Morgül eylem içindedir.

Gezdim diyar diyar illerde durdum
"Yunus'un türbesi burda mı" sordum
Hep aynı cevabı verdiler, duydum
"Bizdedir, bizdedir, bizde" dediler. 224

Aslında Yunusun kabrinin, mezarının, türbesinin nerede olduğu çok önemli değildir. Sonuçta türbe, mezar, makam taş ve topraktır.

Taş, topraktan gerçi kabrin
Tekmil kalpler senin evin
Kiblesisin sevenlerin
Sensin dilek sensin özlem
Sana geldim Yunus Emrem... 60

Kamil Bozdağ'ın belirttiği gibi önemli olan Yunus'un söyledikleri ve yaşamıyla örnek oluşudur. Bu örnekle Yunus gönüllerde yer edinip taht kurmuştur. Bu nedenle Yunus için bir mezar aramak doğru değildir. Bu yüzden Selahattin Kutlu da Yunus'u bir yere hapsetmeyi uygun görmez.

YUNUS gibi dervişe bir kent, bir bölge çok dar,
Sana sahip çıkmayan bir vatan köşesi mi var? 206

derken iki noktayı vurgular. Yunus'u sınırlamamak ve onun paylaşılmasını. Ama uzlaştırıcı bir çözüm de bulur:

Kalbimizde yaşarsın, türbegâhın gönüller,
O türbeyi süslüyor sevginden açan güller. 206

Yunus'a yörelerin sahiplenmesi değil Anadolu'nun sahiplenmesi önemlidir. Anadolu insanı bunu yapmıştır. Yunus ile Anadolu arasında bir özdeşleşme vardır. Yunus demek Anadolu demektir. Yunus Anadolu'yu dolaşmış halkı aydınlatmış, Anadolu insanı da onu benimsemiştir.

Üşüylene aşkın sıcak
Köy kasaba bucak bucak
Anadolu açtı kucak
Her karışta özün Yunus. 212, Âşık Mahsubi

4- Pir olarak Yunus Emre:

Yunus Emre imgesinin başında pirlük gelmektedir. Yunus Emre üç yönden pir olarak görülmektedir. Birincisi bilgelik anlamında, ikincisi bir tarikatta pişmiş, şeyhlik konumuna gelmiş biri olarak. Üçüncüsü ise âşıklığın piri ya da âşıkların piri olarak.

Mehmet Akça şiirinin adını "Pirim Yunus Emre" koyarak bunu dile getirir. Bu başlık şiirinin nakaratını oluşturur. Dolayısıyla bütün yollar pire çıkar.

Evlialar piri olan
İsa ile namaz kılan
Hakk'ın rızasını bulan
Pirim Yunus Emre geldi. 4

Bu dörtlükte pir sözünün karşılığı şeyh, eren ve evliyayla özdeşleşmektedir. Şiirin diğer dörtlüklerinde Yunus Emre keramet sahibi olarak gösterilir. "Post ile göklere çıkan", "Türlü çiçeği söyleten", "badeyi kerrarı sun(du) an", "Yeşil hırka (giydirdiler) giydirilen bir ermiştir Yunus Emre."⁹

Mehmet Akça gibi Yunus'u keramet sahibi gösterenlerden bir de Arif Nihat Asya'dır.

Akıt nûr hâlinde nimetleri,
İçir "Hak" diyen kalbe hizmetleri
Elinden, dilinden kerâmetleri
Celî Yûnus'um

Mehmet Akça aynı şiirinde Yunus'u âşıklığın piri olarak da gösterir.

Âşıkın sırrından bilen
Seherde namazı kılan
Dünkülere bade veren
Pirim Yunus Emre geldi 4

Bu dörtlükteki badeyi âşıklık geleneğindeki bade içmekle bir değerlendirebiliriz. Sondan bir önceki dörtlükte adını onun koyduğunu söyler.

Erenler tahtına eren
Aşk odu bağrını delen
Aşık diye ismimi veren
Pirim Yunus Emre geldi 5

Mehmet Akça Yunus'un kendisine bade içirip âşık olarak isimlendirdiğini söyleyerek âşıklık geleneğini yedi yüz yıl önceye Yunus'a bağlar.

Mehmet Akça bu antolojide yer alan ikinci şiirine de

EMRE DEMEK ÂŞIK DEMEK
YUNUS DEMEK AŞK DEMEK 6

⁹ İki sözcüğe metne uyması için müdahale ettim. Ayraç içindekiler sözcüğün özgün biçimini verir. Dizelerin özgün biçimi şöyledir. "Badeyi kerrarı sundu" "Yeşil hırka giydirdiler"

başlığını vererek yukarıdaki tespitimizi pekiştirir.

Gazi Aksoy da Yunus'u âşıklara pir olarak görenlerdendir.

Kuru bir dal gibi ırlanamadım
Bataklığa düştüm durlanamadım
Siz gibi ben bir gün horlanamadım
Âşıklara pirsiniz Yunus Emre'm 12

Âşık Emini pek çok ad sayarak Yunus'la onların gönül bağına ortaya koyar. Bu bağ hem tasavvuf bağı hem âşıklık bağıdır. Tasavvuf uluları Anadolu'nun yurt edinilmesinde rol oynamışlardır.

Geyikli Baba'dan Abdal Musa'ya
Âşık Paşalardan Şeyyat Hamza'ya
Ahi Evran Kızıl Deli Baba'ya
Dervişlerin hallerinde Yunus var. 113

Burada sayılan dervişler bu yolun büyüklerindedir. Şairler de yine hem tasavvuf hem şairlik yolunda başta gelirler.

Alyansoğlu kaldım deri
Ermiş Yunus'a eseri
Bütün âşıkların piri
Dalı Yunus Emre'yimiş 25, Âşık Rüstem Alyansoğlu

Yunus Emre âşıklık geleneğinde pirdir ve yolun başında durur. Sonra gelenler bu geleneği sürdürürler. Yunus'u şu adlarda bulmak mümkündür.

Seyyit Nizam oğlu ol
Eşref Oğlu odur bil
Niyazi'de ara bul
Aşk Yunus'suz çoraktır. 51, Sırrı Kudret Balpışiren

Yunus Emre bir ses olarak da görülür. Çocukluk onu âşıklığın piri olarak görmüş ve yaşadığı yıldan bu güne bağlamıştır. Ama Bahtiyar Vahapzade onu geçmişe bağlar:

Efsane mi, gerçek mi? Bu insan, nece insan?
Varlık sesidir, gopmuş o, Türk'ün gopuzundan 328

Böylelikle âşıklık geleneği şamana kadar götürülür. Böyle bir bağ kurmak Vahapzade'nin hakkıysa da Yunus kendinden sonrasını etkilemiştir.

Halide Nusret Zorlutuna, Piri Yunus Emre'yi özlemiştir. Onu türbesinde parmaklıklar arasında arar.

Yıllardır koşarım izinde Pir'im,
Ağlamak isterim dizinde, Pir'im,
Bulamazsam bu yer yüzünde, Pir'im,
Kanatlanıp göğe ermek isterim. 337

Ozanların dilinde söyleyen Yunus Emre, örneklerde görüldüğü gibi pek çok şaire pir olmuştur.

Hak ve hakikat yolunda
Yüzer erenler gölünde
Bugün ozanlar dilinde
Söyler Âşık Yunus Emre 99, Yoksul Derviş

5- Tema özellikleri açısından Yunus Emre:

Aşk, Sevgi:

Yunus bir sevgi şairidir. Herkesi her şeyi sevmeyi salık verir. Tasavvuf felsefesi gereği yaratılan her şeyi yaratandan ötürü sevmek gerekir der. Yunus'un en çok sevilen ve tekrar edilen yanı sevgi ve aşk önerisidir.

Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım
Sevelim sevilelim
Dünya kimseye kalmaz

dörtlüğü yüzyıllar boyu pek çok kişiye şiar olmuştur. Vehbi Cem Aşkın onun en etkili dizesini alarak dörtlüğünü oluşturur:

“Sevelim sevilelim”
Bunu böyle bilelim
Vehbi bu söz önünde
Saygıyla eğilelim 34

Anadolu'nun bilge Türk'ü Yunus güllerde ve dillerde sevgi olarak görülür. O, annesiz Türk oğluna beklediği sevgiyi şiiriyle sunan kişidir.

Anadolumuzun Türkmen kocası
Koklanan güllerde sevgidir Yunus
Öksüz Türk oğlunun eren babası
Konuşan dillere sevgidir Yunus 10

Yunus kin ve kibiri silip kalbini aşkla doldurduğu için Tanrıya ulaşmayı başarmıştır.

Özünü Hak'ka bildiren
Kini kibiri sildiren
Aşk ile kalbin dolduran
Dolu Yunus Emre'yimış 25, Erdoğan Alkan

Sevgi insanlığın ortak nesnesi, ögesidir. Sevgi bütün farklılıkları, sınıfları ortadan kaldırır. Mahmut Bahar, şiirinde Fırat ve Dicle'nin kavuşması gibi insanların sevgide buluşmasını ister.

Kimi zengin yoksul kimi
Kimi esmer beyaz kimi
Hak Teâlanın kıldığı gibi
Sevmeye bir yürek gerek. 46

Sevgi için gerekli olan tek şey yürektir. Yüreği olan tüm eşitsizlikleri, farkları ortadan kaldırabilir. Tanrı insanları farklı yaratırsa da sevgide birleştirmiştir. Sevginin koşulu yoktur.

Cumhuriyet devrinin sevilen aşk şairi Şemsi Belli, sevmeyi ibadet olarak nitelemektedir. Bu gerçekten sevginin en güzel özeti, en güzel tanımıdır.

Yasa, töre, üstil, âdet..
Yunuus.. Yunuuus diye yâ det
Sevmek ne büyük ibâdet
Şiir değil roman değil... 56

Aynı şiirinde Belli, aşkı insanlıkla eşit tutar. Her şey geçecek sevgi kalacaktır.

Nerde tahtlar.. ve sultanlar?
Nerde canlar yıkan canlar
Sevgiye susuz insanlar:
Aşksız insan insan değil. 56

Aşksız insan olunmuyor ama aşk da insanı kanatıp acıtıyor.

Aşk ehlini acıları,
Ahrete dek sürecek. 57, M.Aziz Bolel

Aşk yanmakla da özdeştir. Tanrıya giden yolda aşkla yanan Yunus önder olmaktadır.

Gönlüm ooy gönlüm
Yan dedi yandım
Yandım
aşkım kutsallığına vardım. 84, Turgut Çakır

Yine Yunus'la özdeşleşen aşk ve yanmayı ele alan güzel bir dörtlük var:

Hak yolunda toz olayım
Kırılalım koz olayım
Aşk balından yalat bana
Yanıp yanıp köz olayım. 94, Osman Çizmeciler

Arif Çakmak da Yunus'u aşk önderi olarak görür. Aşkın ne olduğu, nasıl anlaşılması gerektiği sorulursa kılavuz Yunus'tur.

Dışım da bir AŞK aradım
Herkes bana "bekle" dedi
-Peki nerde bulacağız?
-Aşkımız o Yunus, dedi 86

Yunus insana sevgi gösterir. İnsan sevgisi, Tanrı sevgisi ve bağlılığıdır. Şairler Yunus ve sevgi için şunları söylüyor:

Sevgi gösterir insana
O bağlıdır yaradana 96, Murat Çobanoğlu

Bizim ocağımız sevgi yuvası
Sarar gönülleri temiz havası
Muhabbet ehline sunarız tası
Dileriz yuvaya yeni can gelsin 97, Kemal Çoruh

Her an sevgiyle dol derim
Gülsüz bahçeyi niderim
Bir gün olur ben giderim
Kalanlara selam olsun 105, Selahattin.Dündar

Koca Yunus, ulu Yunus,
Bir uçtan bir uca Yunus,
Karıncadan kaplana, güvercinden kartala
Yüreciği sevgi dolu Yunus 122

Çoşkun Ertepinar "Yüreciği sevgi dolu Yunus" demektedir. Yunus bunu insanlara aktarmasını bilir. Ertepinar içindeki sevgi kaynağını Yunus olarak gösterir.

Ondan almışım bu sevgiyi,
Yunustan almışım,
Dağıtırim tüketemem harcarım tüketemem... 124

Sevgi bitmez bir hazinedir. Dağıtıldıkça artar. Sevgiyi dağıtmak Ertepinar'a göre bir saltanattır. Kısaca şairler Yunus'tan kendilerine kalan idealin sevgi olduğunda birleşirler.

Tanrı Sevgisi:

Yunus yaratandan ötürü yaratılanı seviyordu. İnsan da her zerre gibi Tanrıdan bir parçaydı. Dolayısıyla ondaki sevgi sözünün içinde Tanrı sevgisi vardır. Yunus şiirlerinde de hem insan hem Tanrı sevgisi dile gelir. Yunus'ta her ne kadar bunlar birleşirse de şiirlerde görünüşte bir ayırım dikkati çeker. İnsan ve Tanrı sevgisi ayrılır.

Bağda şakıyan bülbüller, öter Allah deyu deyu
Bahçedeki pembe güller, biter Allah deyu deyu 83, Nuriye Yekta Çağlayan
Ali Çiftçi, "Yunus'un Üstüne" şiirininin bütünü Tanrı sevgisine ayırmıştır. Yunus şiirlerinin bir özelliğini yeri gelmişken söylemek gerek. Bazı şiirler tek konuya yoğunlaşmış bazı şiirler ise Yunus'un birçok özelliğini birden ele almıştır. Ali Çiftçi'nin şiiri de Tanrı sevgisine yönelenlerden. Şiirin nakaratı "Hu çeker Mevlâyı zikreder Yunus"tur. Bütün dörtlükleri Tanrı sevgisinde birleştirir.

Yunus dedikleri bir veliyullah
Kalbinde Muhammet dilinde Allah
Bütün kainat buna dedi maşallah
Hu çeker Mevlâyı zikreder Yunus 93

Sabır:

Yunus Emre şiirlerde sabırlı olma özelliğiyle yer alır. Yahya Akengin, yine sabrın başka bir temsilcisi olan Eyyub Peygambere göndermede bulunur.

Türküler kervanıdır bitmez umudumuz.
Eyyub'un sabrından uzun..
Boşuna değil âşık- millet olduğumuz
Rüzgârda salınan şu yapraklar
Ayak sesleridir Yunus'un.. 9

Yunus ayak seslerini duyurur ve erdemli olmanın özelliklerini hatırlatır. Erdemin başı ise sabırdır.

Yunus'tan bir haber aldım
Sabır deryasına daldım
Nicelerden nicelere
Savrulan bir yaprak kaldım. 26, Mualla Anıl

Yunus sabırla kırk yıl odun taşımış, çile doldurmuş ve bir gün olsun şikayet etmemiştir. Şairler olgunluğa sabırla erileceğini biliyorlar.

Çileyi çektikçe gene şükreden
Sabrın dürdanesi Yunus Emre'yi. 66

Kemali Bülbül, çile çekerken bile şükretmesinden dolayı Yunus'u "sabrın dürdane"si diye niteler.

Kalp kırmamak:

Yunus Emre için kalp kırmamak çok önemlidir. Kalp kırmamak onca ibadetten üstün görülür. "Bir kez gönül yıktın ise/ Bu kıldığın namaz değil" diyerek bunu belirtmişti. Servet Gürcanhan bu şiiri örnekser.

İnsan insana muhtaç, insan insana açtır,
Şehâdet, oruç, zekât, hac, namaz ki, mirâçtır.
Bir gönül yıkan için, İslamın şartı kaçtır?

Yunus, sultanım Yunus...
Derde dermanım Yunus 149

Fikret Akın, onun bir kişinin bile kalbini kırmadığını söyler.

Can dostuna açmamıştır dardını
Hak yoluna adamıştır kendini
Bir kulun da kırmamıştır kalbini
Duyulan seslere sezgidir Yunus 10

Doğruluk, Dürüstlük:

Yunus Emre doğruluk ve dürüstlüğü tavsiye etmiş ve kendi yaşamıyla bunun simgesi olmuştur. Yunus Emre kırk yıl Taptuk Emre'nin dergâhına odun taşımış ve tek bir eğri odun getirmemiştir. Yunus için yazılan şiirlerde kaybedilen değerler için üzüntü duyulur. Bu değerlerden bir dürüstlüktür.

Seçerdin sen Yunus'um, odunun düzgününü
Oysa bugün kulların hepsi eğri, büğrü.

Yitirilen bir değerün üzüntüsü var bu dizelerde. Yunus ise sabırla, dürüstlüğüyle dikkati çekmişti her zaman. Eğri odun getirmeme motifi şiirlerde çok sık işlenir.

Yükün doğru, kuru odun
Hak, doğruda yönün, yolun
Tevazuda miskin oldun
Sensin gerçek yüce, erdem
Sana geldim Yunus Emrem... 62

Rıza Tevfik de eğri odun motifini bu şekilde işlemezse de ona göndermede bulunur. O kendisini eğri oduna benzetir. "Eğriydim doğru geldim" diyerek göndermede bulunur. Nüzhet Erman da eğri odunu Hacibektaş kapısından sokmadın der.

"Geçmedin namert köprüsünden
"Götürse de su seni"
Odunun bile eğrisini
Hacıbektaş kapısından
Sokmayan Yunus 119

Aynı motif odun sözcüğü kullanılmadan da işlenir

Yoksul Yunus'um gibi düşsem insan denizine
Adasam varlığını o cânın Hak sevgisine
Eğrileri doğrultsam acep biter mi çilem
Milyon kez yanmak isterdim yolunda gene 329, Halim Yağcıoğlu

Çile çekmek, yanmak, eğrileri doğrultmak Hak sevgisi içindir. Bu yolda yanmak dert değildir.

Eğri odun hikâyesinin dışında da hak, hakikat ve doğruluk konusu işlenir.

Yunus, Yunus... Derviş Yunus
Hak sırrına ermiş Yunus...
Haksızlığın, kötülüğün
Defterini dürmüş Yunus... 336, Sıdika Yüksel

Doğruluk ve dürüstlük yanında sadakati de getirir. Yunus sadakatin simgesidir.

Sadıkların odur piri

Gönüllerde büyük yeri
Hak yolunun gerçek eri
Gelmez bir can Yunus gibi 90, Âşık Ali Çatak

Şahinkaya Dil, uygarlığın sorunları çözemediği, insanın mutsuzluğu üzerinde durduğu şiirinde ondan “yanlış doğruyu” öğretmesi konusunda yardım ister:

Yunusum, güzel yüzünün göster bize
Yanlışla doğruyu öğret
Şiirlerin can suyu, candan gerekli 176

Yunus'u örnek alarak yalan ve yanlıştan uzaklaşmayı olası görür.

Sadakât:

Yunus Emre'nin bir başka özelliği de sadakattir. O aşk yolunun sadığıdır, pişmiş, yanmış, ama asıl o zaman mutlu olmuştur.

İçip badesini kandı
Dumansız ateşe yandı
Daim Mevla'ya inandı
Gelmez bir can Yunus gibi
...
Sadıkların odur piri
Gönüllerde büyük yeri
Hak yolunun gerçek eri
Gelmez bir can Yunus gibi 90

Ali Çatak'a göre, Yunus Emre sadakatin de piridir.

Garezden uzak olmak:

Doğruluk, dürüstlük erdem; kin ve garez kötülüktür. Kinden ve garezden kurtulmak, uzaklaşmak erdemi yakalamaktır.

Derviş Yunus aşk ehline,
Hep kendini aratır.

Kalpte varsa, kinle garaz,
Temizletir, arıtır. 57

Yunus Emre'nin pir olarak görüldüğünü belirtmiştik. Yunus hoşgörütü ve insanlıkta da pirdir. Aziz Bolel bunu şöyle dile getirir:

Hoşgörüde, insanlıkta,
Baş pirimiz biliriz. 58

Yine Aziz Bolel hızını Yunus'tan aldığını ve hoşgörüyle şerbetlendiğini belirtir. Aziz Bolel bu seçkiadaki şiirlerinde hoşgörü, sevmek sevilmek, kin, hile, yalan ve garezden uzak olmak üzerinde durur ki Yunus bu noktalarda idealdir.

Birlik, barış :

Yunus Emre barış üzerinde de durur. İnsanların elbette dostluk, sevgi ve barış içinde yaşaması onun dileğidir. Herkes Hakk'a, adalete, dostluğa bağlı kalırsa barış gelecektir. Yunus barış sözcüğünü kullanmasa da öne sürdüğü görüşler barışa ulaşır. Hayrettin Yazıcı bu duyguyu güzel yakalamıştır.

Derman Yunus, Can Yunus, ellerden tutan Yunus,
Ne hoş dünya seninle herkese vatan Yunus 331

Savaşçılığın ve göçebeliğin hüküm sürdüğü bir dünyada Yunus, yerleşmeyi, kökleşmeyi ve barış içinde yaşamayı düşünüyordu.

Hayrettin Yazıcı dünyanın vatan olmasını istiyor. Fikret'in yüzyıllar sonra vatanım ru-yı zemin demesi bu şairleri birleştirir.

Dilde barış dokur tuğ
Ondan alın gün aklığ
Yüreğinin sıcaklığı
Üleşilir gibi değil. 330, Mehmet Turan Yarar

Elbette barış birlikten geçmektedir. Birlik olduğunda ayrılık gayrılık bırakıldığında barış kurulmuş olur. Bu yüzden barış ve birlik dokumak eylemiyle anlatılmıştır.

Birlik ipliğın dokudun
Mevla aşkına şakıdın 68, Âşık Bürhani

Yunus Emre dostluk, birlik ve barışı dolaşarak insanlara anlatmıştır.

Kırşehirim erler yurdu
Ahi Evran burada durdu
Hacı Bektaş otağ kurdu
Senle birlik, yörem, törem
Sana geldim Yunus Emrem... 60

Yunus toplumunda birlik simgesidir. Onun el aldığı kişiler de öyle. Kamil Bozdağ'ın yukardaki dizelerde işaret ettiği gibi Ahi Evran, Hacı Bektaş yerleşmiş, gezgin dervişler ise dolaşarak, birliği, dostluğu anlatmışlardır. "Yoksul Derviş" mahlaslı Şemsettin Kubat'a göre Yunus tüm insanlara birlik barış önermektedir.

Yoksul Derviş aydın görüş
Ne güzel bir ikrar veriş
Tüm insana birlik barış
Eyler Âşık Yunus Emre 99

Bilim:

Yunus Emre'nin bilgi konusundaki duyarlılığı şairleri etkilemiştir. Yunus'un bilgi ile göztünü gönlünü uyanık kıldığını düşünürler. O bilim tezgâhının başında, bilgi deryasında coşan kişi olarak görülür. Bilgi meclisinin önderidir.

Zahir bâtın âlemini okuyan
İlim tezgâhında ipek dokuyan 110,

Daha önce Yunus'un birlik düşüncesi dokumak eylemiyle anlatılmıştı. Bu kez Âşık Emine onu bilim tezgahında ipek dokuyan biri olarak gösterir. Aşağıdaki dizelerinde de Yunus bilim çiçeğinde eğlenen bilgi denizinde coşup çağlayandır.

İlim çiçeğine konmuş eğlenmiş
Balları olsaydım Yunus Emre'nin 111

İlim deryasında sevgiyle coşmuş
Sığmamış bendine çağlamış taşmış 112

Kadir Ergin de Yunus'u bilim meclisinin önderi olarak anar.

Taptuk Emre Yunus'a
Hep bizim Yunus derdi
İlimler meclisinde
Koca Yunus önderdi 117

6- Dil ve söyleyiş açısından Yunus Emre:

Yunus Emre Türkçeyi başarıyla kullanan bir şairdir. 13. yüzyıldan itibaren Türkçe Anadolu'da işlenmeye

başlanır. Bu işleme giderek dilin bakırlığını bozmuştur. Batı Türkçesi içine aldığı ögelerle gelişirken bozulup, yabancılaşır. Yunus'ta bu yabancılaşma, kirlenme yoktur. Onun dili yalın, duru ve samimidir. Onun için şiir yazarlar Türkçesi üzerinde durmuşlardır. Bu değişik özellikler açısından olur. Sadelik, yabancı sözcüklerden uzak duruş, içtenlik gibi özellikleri ele alınır. Bazı şairler şiirlerinin tamamını dil konusuna ayırmıştır. Bunlara Cevdet Savgar Kıratlı ve Behçet Kemal'i örnek verebiliriz. Behçet Kemal'den bir beyit alıyoruz.

Konuşulan dil var ya şimdi bütün ulusça,
Bir bakıma Mehmedce, Bir bakıma Yunusça 82

Buna göre Yunus tüm Türkçeyi, Türkiye'yi ve Türk ulusunu temsil eder. Halkın dili Yunusçadır. Bu genel bakış yanında Yunus'un dilinin kimi özellikleri de yansıtılır. Âşık Ali Çatak, öztürkçe ve sadelik açısından ele alır.

Ondaki dil gayet sade
Öztürkçe bütün ifade
Tasavvuf ilmi ziyade
Gelmez bir can Yunus gibi 90

Yunus'un dili ile ilgili bazı benzetmeler yapılır. Ali Çatak'ın aşağıdaki dörtlüğünde Yunus, Türkçenin arısı olarak görülür.

Yunus Türkçe'nin arısı
Yok onda Arap Farisî
O dünyanın sevgilisi
Gelmez bir can Yunus gibi ak 91

Halil Karabulut'un dörtlüğünde Yunus'un Divan'ı aracı kılınarak dili değerlendirilir. Türkçe dizeleri inci gibi olan Yunus'un Divanı ölmez çiçekler yurdudur.

Türkçe mısralarla inciler döktü
Şiir sanatında zirveye çıktı
Divanına ölmez çiçekler ekti
Mevsimlik, solacak gülü yok onun. 179

Ayhan İnal da yine dili inci gibi işlediği üzerinde durur. Yunus'a kullandığı dilin Tanrıca mı Hakça mı olduğunu sorar.

İçtenliğin denizlere gökçe mi?
sendeki dil Tanrıca mı Hakça mı?
İnci gibi işlemişsin Türkçemi

Söylemişsin tane tane Yunus'um
İlâhîsin hane hane Yunus'um
Türk dilinin çağlar boyu zirvesi

İnsanlığın eskimeyen bestesi
Aşkın güldestesi, sevginin sesi 168- 169

Osman Çizmeciler, Yunus'un dili üzerinde dururken sadeliği, yabancı sözcüklerden arınmışlığı nedeniyle herkesçe anlaşıldığını ileri sürer. Sıddık Elbistan ise dilinin arılığını ve güneş gibi sıcak olduğunu söyler.

Yunus Emre, Yunus Emre,
Dilin anlar her bir zümre 94

Sessizliğin şairi, olgun yaşayışın
Arı bir dille güneş gibi şiirler sunan ozan 109

Ancak bu da tam olarak doğru değildir. Yine Yunus algılamasıyla ilgilidir. Bilindiği gibi Yunus'un sade şiirleri yanında dilce ağır şiirleri de vardır. Bugünün okuru için bilinemez pek çok sözcük yer alır. Arapça, Farsça

sözcükler yanında daha eski dönemlerin Türkçesinden alınan sözcükler de vardır. Bütün bunlara karşılık dilinin arı ve anlaşılır olduğu düşüncesi egemendir. Bunun nedeni Yunus denilince akla daha çok sade dilli ilahilerin gelmesidir.

Şiirlerde Yunus Emre'nin dili üzerinde görüşler yanında duygular da yansıtılır. Aşağıdaki örneklerde Yunus'un dilinin tatlılığı vurgulanır. Balla ilişki kurularak bu tatlılık somutlaştırılır.

Eskişehir Yunus Emre'nin ili
Dolaşır yurdunu sekerdi Yunus
İnsanı severdi sevimli dili,
Sevinç tohumunu ekerdi Yunus. 165, Aykut İlgöz

Yunus Hakk'a doğru açan bir çiçek
Sözü şirin dili baldır Yunus'un 163, Mevlüt İhsani

Tatlı duyuş, özden deyiş
YUNUS'ta sözmüş diyorlar 183, Metin Yüksel Karakaş

Yunus'un seslendiği kesim halktır. O şiirinde halkı aydınlatıp tasavvuf düşüncesini vermek ister. Aşağıdaki dizelerde onun bu özelliği yansıtılır.

Halkı irşad etti o bu feyizle
Çünkü halktan ayrı dili yok onun 179, Halil Karabulut

Gerek ümmi, gerek aydın
Şairlere sultan Yunus
Her sözü bir inci, altın
Cevher dolu dükkan Yunus 181, Halil Karabulut

Söyleyiş etkileri:

Yunus'un dilinin özellikleri hakkında diğer şairlerin düşüncelerinin bir önceki bölümde vermiştik. Yunus seven ve onun için şiir yazan şairlerin şiirlerinde Yunus'tan izler görülür. Onlar bazen tam alıntı yaparak, bazen alıntı olanlara kendi sözcüklerini ekleyerek dizeler, dörtlükler oluşturmuşlardır. Alıntı ve söyleyiş yönünden etkilenmeler aşağıda örneklenecektir. Biz burada fazlaca yorum yapmayacağız. Yunus'un kine benzer söyleyişleri koyu yazdırarak dikkatlere sunacağız.

Yüce dağlar ardından
Deniz aşırı geldim
Evliyalar yurdundan
Selam tapşuru geldim 65, Rıza Tevfik Bölükbaşı

Delil dolu bu sergide
Bitmezdürür gide gide
Tut aklımdan Yunus Emre
Peyam, Peygam, Osman nide? 94, Osman Çizmeciler

Gel gör bizi Yunus Emre 8, Yahya Akengin "Gel gör beni aşk neyledi"den esinlenilmiş.

Gel de gör Yunus'um, cânım, gör ne hâle düşmüşüm
Şükür aşkın cefasıyla bir melâle düşmüşüm 108, Ahmet Efe

Bağda şakıyan bülbüller, öter Alah deyu deyu
Bahçedeki pembe güller, biter Allah deyu deyu 179, Nuriye Yekta Çağlayan

Bu şiirin redifi "Allah deyu deyu"dur . Heceyle musammat olarak yazılmış bu şiirde redif Yunus Emre'den alınmıştır.

**Biz de bundan gider olduk
Kalanlara selâm olsun**

Biz **gidicek** bizi burada
Bilenlere **selâm olsun.** 98, Zeki Ömer Defne

Cânı dünya cefasıyla
Dolanlara **selam olsun**
Garip düşüp kul eline
Solanlara **selam olsun** 104

Selahattin Dündar, Yunus'tan aldığı selam olsun uyağını ana uyak olarak her dörtlüğün sonunda kullanır.

Bir gönül yıkan için, İslam'ın şartı kaçtır 149, Servet Gürcanhan

Benim adım dertli dolap diyerek
Dolabın suyuna **yalap** diyerek
Derdimin dermanı **ÇALAP** diyerek
Yunus Bir'i Bir Yunus'u aradı 144, Âşık Gülhani

YUNUS öleli **niceleyin**
Garipler hep **bencileyin**
Gönlüm dolu **sevgileyin**
Anışa geldim 178, Mevlüt Karaaslan

Yunus durur benim şeyhim 217

Bu verdiğimiz örnekler, Yunus şiirlerinden sözcükler ve söz gruplarının aktarılması, kendi dizelerine yerleştirilmeleri biçiminde oluşturulmuştur. Bazı örneklerde de Yunusça söyleyişin etkileri görülür. Bitmezdir, bencileyin, sevgileyin söyleyişleri de Yunus etkisiyledir. Tapşırarak Yunus'tan bugüne kalan sözcüklerdendir.

Alıntı:

Yunus için şiir yazan şairler Yunus'tan alıntılar yapmışlardır. Bu alıntıları tırnak içinde göstererek belirtmişlerdir.

Aşk denilen şerbeti
İçtim haberin var mı? 78, Mustafa Ceylan

Garip misin garip Yunus?
Şöyle garip bencileyin 80, Mehmet Çağlıcı

“Yunus ne hoş demişsin
Bal ü şeker yemişsin”

“Geçmedin namert köprüsünden
götürse de su seni”
Oduğun bile eğrisini
Hacıbektaş kapısından
Sokmayan Yunus

“Ballar balını bulmuşsun” 122 Ç.
“Gökçek ekini biçer gibi” 123
“Derviş gönül taş gerekti” 141

Porsuk kıyısındaki ağacın
Dalları suya yönelmiş
“Yunus bulmuş balını
Kovanı bize vermiş”

..
“Sevelim sevillelim”
Dünya hayli güzelmış 172, Yaşar Faruk İnal

Dervişlerin garibi Yunus Emre bir tâne
Derinlerden gelen ses: “Yürürüm yâne yâne” 175, Ahmet Kaplan

“Bu dünyada bir nesneye
Yanar içim göynür özüm
Yiğit iken ölenlere”
Yanışa geldim 177, Mevlüt Karaaslan

Benim adım dertli dolap
Suyum akar yalap yalap
İnsanisan bir hisse kap
Paha yetmez söz Yunus'un 162, Âşık Mevlüt İhsani

“Ne akilem ne divane”
Bende sen var, var Yunus'um 215, Hasan Kaya Manioğlu

Sonuç:

1- Yunus için şiir yazarlar Yunus'u pir kabul edip adeta onun yolunda yürüyenerlerdir. Bunu istekle yapacaklardır. Çünkü Yunus iyiliğin, güzelliğin, sevginin peşinde koşmuştur. Erdem sahibi ideal insandır. Âşıklar bu ideal insanın yolunda yürümek isterler.

2- Yunus özlemini, ona olan sevgiyi dile getiren şiirler yazılmış, onun yokluğundan üzüntü duyulmuştur. Bu nedenle Hüsrev Hatemi “Sensiz uyanmak zordur” der.

3- Ülkenin içinde bulunduğu durumdan memnun olmayanlar, bu olumsuzluğu dile getirip Yunus'u ararlar. Onlara göre yitirilenler, bozulanlar Yunus'un yüzyıllar önce söylediği sözlerle, önerdiği yollarla düzeltilebilir, geri getirilebilir. Yunus ideal bir manevi anlayış sunmaktadır. Günümüzde maddi olan pek çok şeye doyulmuştur. Buna karşılık manevi, ruhsal, zihinsel kayıplar vardır. Çözüm; Yunus'un sevgisinde, barışında, birliğinde, dostluğunda, kinden, kötü düşüntüsten sıyrılmışlığında bulunabilir.

4- Yunus için şiir yazarlar onun düşünceleri, felsefesi, insan anlayışı yanında biçimce de onun gibi şiir yazarlar. Bu kendisini dörtlüklerle şiir yazmak biçiminde gösterir. Yeni tarzda şiir yazarlar için de bu durum geçerlidir. Serbest tarzda yazılan şiirlerin çoğu dörtlüklerle yazılmıştır. Serbestlik ölçüye uymamakla gelir. Bazen de ölçü olmakla birlikte dörtlüklerle yazma anlayışından ayrılır. Bir kısım şiir ise her yönüyle serbest özelliktedir.

5- Serbest tarz dışındaki şiirlerin çoğu hece, üç tanesi aruzla yazılmıştır. Nazım birimi olarak en çok dörtlük kullanılmıştır. Şiirlerdeki dörtlük sayısı 3-5 ve daha fazladır. Tek dörtlükten oluşan şiirler vardır. Bunları daha çok yeni tarzı seçen şairler yazmışlardır.

6- Yunus imgesinin içinde Yunus'u irşad edenlere de çok yer ayrılır. Başta Taptuk Emre ve Hacı Bektaş gelir. Bunda Yunus'un yaşam öyküsü önemli rol oynar. Onun yaşamıyla ilgili rivayetlerde elbette Hacı Bektaş ve Taptuk Emre öne çıkar. İlki piri, diğeri hocasıdır. Mevlana da bu yolda önemli bir yer tutar. Ancak Yunus kendi şiirlerinde bu adlara çok az yer verir. Buna karşılık bugüne kadar Yunus için şiir yazarlar en çok bu konu üzerinde durmuşlardır. Her şiir yazan başta Taptuk ve Hacı Bektaş olmak üzere Mevlana'ya değinir. Birçok şiirde de ikisi ya da üçü birlikte anılır. En çok Taptuk sonra Hacı Bektaş ve en sonda Mevlana yer alır. Birlikte anıldıklarında da bu sıra geçerlidir. En sık Taptuk ve Hacı Bektaş yan yana getirilir. Şiirlerde Ahi Evran, Edebalı, Geyikli Baba, Kızıl Baba gibi adlar da yer alır. Bunlar da Anadolu'nun fethinde ve Türkleştirilmesinde rol oynayan bilge kişilerdir. Bu kişilerin her birinin efsaneleşmiş yaşam öyküleri vardır. Bunlar Yunus için yazılan şiirlere az da olsa yansımıştır.

7- Yunus'un memleketi ile mezar, makam ve türbelerinin olduğu yerler de şiirlerde çok işlenmiştir. Bu işleniş başlı başına değil bir değinme biçimindedir. Her şiirde bir dörtlükte yer adları geçer.

8- Yunus için yazılan şiirlerin bazıları aynı temaya bağlı kalır. Bazılarında ise dörtlükler Yunus'un değişik özelliklerini yansıtır. Bazen Yunus'un tasavvuf, dostluk, sevgi anlayışı şiirin tümünü kapsarken bazen aşk, sevgi, barış, kardeşlik, saygı gibi özellikleri birer dörtlüğe serpiştirilmiştir.

9- Yunus için yazılan şiirlerde söyleyiş yönünden Yunus'a benzerlik dikkat çeker. Bazı şiirlerde tırnakla gösterilerek alıntı yapılırken bazı şiirlerde Yunus'un sözcükleriyle kendi sözcükleri dizilerek dörtlükler oluşturulur. Tam alıntı, eklemeli alıntılar yapılır.

10- Şiirlerde Yunus'un herkes tarafından bilinen özellikleri aktarılmıştır. Onun davası ve felsefesine derinlikli yaklaşılmaz. Halka Yunus nasıl ve hangi özellikleriyle mal olmuşsa öyle yansıtılır. Yunus için şiir yazarların Risaletün Nushiyye'yi ya da Divanını ayrıntılı olarak okuduklarını düşünmüyorum. Yunus'un divanındaki şiirlerde dinin ibadet ve başka yönleri ele alınmıştır. Mustafa Tatçı'nın dizisinde yer alan sözcüklere bakılırsa Yunus'un en çok hangi konular üzerinde durduğu görülür. Yunus için yazılan şiirlerde bunları görmeyiz. Bir Yunus algısı ve imgesi vardır. Buna göre Yunus'un yerel ve dinsel değil, evrensel yanı öne çıkarılır. Buna bağlı olarak namaz kılmak, oruç tutmak, kabir azabı gibi

konular yerine dostluk sevgi, dürüstlük gibi her dini, her insanı kucaklayan erdemler ve güzel davranışlar öne çıkarılır.

11- Yunus'un felsefesinde dünyanın geçiciliği, öte dünya anlayışı, ölüm temaları önemli bir yer tutar. Yunus için yazılan şiirlerde bu hususlar da öne çıkmaz. Yunus'un çok işlediği ölümden hiç söz edilmez. Bunun nedeni Yunus'un sevincin, mutluluğun, ümidin şairi olarak görülmesidir. Biz de bugün Yunus'a bakarken aynı şeyleri düşünüyoruz. Yunus'un şiirindeki ümidi yakalamaya her zamankinden çok gereksinimimiz var. Aklın bilimin bu denli geliştiği devirde savaşlar, katliamlar sürmekte, dünya nüfusunun bir bölümü açlık içinde yaşamakta, çocuklar ölmektedir. Sevgisizlik dört yanı sarmış, insanları yalnızlığa itip evine kapatmıştır. Böyle bir ortamda elbette adalete, hakka, hakikate, sağduyuya, hoşgörüyeye, saygı, sevgi, birlik ve barışa muhtaçsak Yine Yunus'un ve onun yolundan giden şairlerin sesine, gönlüne, diline kulak vermek zorundayız.